

จักรวาลในระบบพหุนิยม

ลัทธิ "ประจักษ์นิยมแบบจัด" ของวิลเลียม เจมส์ เริ่มต้นด้วยทัศนะเกี่ยวกับโลกและความเป็นจริงที่ว่า คุณลักษณะอันเป็นพื้นฐานของโลก คือ พหุภาพ (Plurality) ความเป็นจริงมีลักษณะหลายหลาก โลกไม่มีการสิ้นสุด แต่มีความเป็นไปได้ (Possibility) โลกไม่ได้ถูกกำหนดด้วย "กฎของการเป็นสาเหตุ" สิ่งต่าง ๆ มีบทบาทต่อกันอย่างเสรี สิ่งใหม่สามารถอุบัติขึ้นได้เสมอ ความบังเอิญ การไม่ถูกกำหนด การเริ่มต้นจุดมุ่งหมาย ความชั่ว การพินาศ และการรอดพ้น ทุกสิ่งเหล่านี้เป็นจริงทั้งสิ้น รวมทั้งพระเจ้าและชีวิตในทางศีลธรรมก็เป็นจริงเท่าที่สามัญสำนึกของมนุษย์มีความเข้าใจ เพราะทั้งหมดอยู่ในขอบเขตของการรับรู้ ดังนั้น ลัทธิ "ประจักษ์นิยมแบบจัด" จึงได้รวมเอาลัทธิพหุนิยม (Pluralism) และลัทธิโอกาสนิยม (Tychism) เข้าไว้ด้วย

ลัทธิพหุนิยม

ก่อนอื่นเจมส์เห็นว่า สภาพอันเป็นพหุภาวะของโลกนั้นต้องมองในแง่ที่เป็นสถานการณ์ของมนุษย์ ความเป็นจริงทั้งหลายอยู่ในรูปที่เป็นกระแสการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งขยายออกไปด้วยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาสะสมกัน ทุกสิ่งคือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับทุกคน เจมส์ถือหลักว่า การอธิบายโลกต้องยึดถือเอาความรู้สึกของปัจเจกบุคคลผู้เป็นเจ้าของชตากรรมและทัศนคติเป็นที่ตั้ง เจมส์พยายามรักษาความคิดของเขาให้ใกล้ชิดกับโลกของมนุษย์ผู้มีความรู้จำกัดให้มากที่สุด เจมส์ประกาศลัทธิพหุนิยมของเขาโดยมีแรงจูงใจ 3 ประการ คือ¹

---

¹Ralph Barton Perry, The Thought and Character of William James (U.S.A.: Little Brown and Company, 1935), p. 585.

ประการแรก เป็นแรงจูงใจทางปรัชญา คือลัทธิประจักษ์นิยมของเขาโดยเฉพาะในด้านประสบการณ์นิยม (Experientialism)

ประการที่สอง เป็นแรงจูงใจส่วนตัวของเขา คือความพอใจในความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลง และ

ประการที่สาม เป็นแรงจูงใจในทางศีลธรรม คือความต้องการที่จะประนีประนอมระหว่างส่วนย่อยกับจักรวาล หรือความดี กับความชั่ว

แรงจูงใจทั้งสามประการนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดที่สำคัญในลัทธิพหุนิยมของเขา ดังนี้

ก. ความเกี่ยวเนื่องกัน

โลกที่อยู่ในรูปของประสบการณ์นั้น ความเกี่ยวเนื่องระหว่างสิ่งต่าง ๆ เป็นจริงในทางปฏิบัติมากกว่าที่จะมีอยู่โดยจำเป็นในแบบของลัทธิเอกนิยม (Monism) หรือเป็นสิ่งที่ปัญญาของมนุษย์สร้างขึ้นในแบบของลัทธิปรมาณูนิยม (Atomism) พหุนิยมยอมรับความเป็นจริงของแต่ละสิ่ง สิ่งต่าง ๆ เป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระต่อกัน ไม่ขึ้นแก่กัน ไม่มีสิ่งใดรวมเอาหรือครอบคลุมทุกสิ่งไว้ แต่สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์กันโดยภายนอก ทุกสิ่งอยู่ในลักษณะ "กับ" สิ่งอื่น ๆ ในแบบต่าง ๆ คำว่า "และ" พ่วงติดอยู่กับประโยคทุกประโยค โลกในลักษณะดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนสมาพันธ์รัฐ ไม่ใช่จักรวรรดิ หรืออาณาจักร พหุนิยมเชื่อว่า สิ่งสองสิ่งแม้ว่าในตอนแรกจะไม่มี ความเกี่ยวเนื่องกัน แต่ในโอกาสอื่นอาจมาสัมพันธ์กันได้ ดังนั้นตลอดเวลาทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้จำนวนมากโดยไม่จำเป็นต้องปรากฏในขณะนั้น "แม้ว่าทุกส่วนจะยังไม่มี ความเกี่ยวเนื่องกันโดยแท้จริง หรือโดยตรงกับส่วนอื่น ๆ ที่อยู่ห่างออกไป แต่กระนั้นมัน ก็มีความเกี่ยวเนื่องที่เป็นไปได้ หรือมีตัวกลางทำให้แต่ละส่วนโยงเข้าด้วยกันกับสิ่งที่อยู่ ข้างเคียงอย่างกลมกลืนกัน"¹

¹William James, A Pluralistic Universe (U.S.A.: Harvard University Press, 1977), p. 146.

แท้ที่จริงแล้วพหุนิยมยืนยันทั้งพหุภาพและเอกภาพ (Unity) เนื่องจากว่าส่วนย่อยแต่ละส่วนไม่ได้แยกจากกันโดยสิ้นเชิง แต่ทุกส่วนอยู่รวมกันเป็นสหภาพ (Union) มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การรวมกันเช่นนี้อยู่ในสภาพที่ "เกี่ยวโยงกัน" โดยมีความต่อเนื่อง (Continuity) และมีความหมายรวมกัน ไม่มีจักรวาลในลักษณะที่ทุกสิ่งรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ต้องการคำว่าเอกภาพ เอกภาพอาจมีได้ในรูปแบบที่ "ผูกโยงเข้าด้วยกันเป็นแบบของความต่อเนื่อง ความใกล้ชิดหรือเกี่ยวโยงกัน"¹ จักรวาลจึงไม่ได้เป็นแห่งเดียว แต่เป็นเสมือน "ท้องทะเลที่สามารถแล่นเรือไปได้ทั่ว"² สำหรับแบบของการรวมกันนั้นมีมากมาย ในขั้นต้นส่วนต่าง ๆ ของจักรวาลอยู่รวมกันด้วยความต่อเนื่องของอวกาศและเวลา (space and time) สิ่งที่เป็นสสารรวมกันด้วยสายของอิทธิพล (line of influence) ในทางจักรกล เคมี และฟิสิกส์ เช่น แรงโน้มถ่วง (Gravity) และการนำความร้อน (heat-conduction) อยู่ในสายอิทธิพลเดียวกัน ไฟฟ้าและแสงสว่างก็อยู่ในสายเดียวกัน ดังนั้นถ้าเราสามารถเลือกสายของอิทธิพลและดึงขึ้นมาได้ถูกต้องแล้ว เราจะสามารถดำเนินจากหลักหนึ่งไปสู่หลักอื่น ๆ ได้โดยไม่มีสะดุดขัดแย้ง ส่วนมนุษย์นั้นรวมกันภายในขอบข่ายอันกว้างใหญ่ของ "การรู้จักคุ้นเคย" (acquaintanceship) ซึ่งมีลักษณะเกี่ยวโยงกันที่ดำเนินจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งต่อไป เช่น ก. รู้จัก ข. ข. รู้จัก ค. ไปจนถึง อ. รู้จัก ฮ. และที่สุด ฮ. ก็อาจมารู้จัก ก. อีก ถ้าเราสามารถเลือกคนกลางได้ถูกต้อง เราก็อาจส่งข่าวสารไปถึงใครก็ตามภายในโลกนี้ได้ นอกจากนี้ ระบบต่าง ๆ เช่น สหพันธกรรมกร การไปรษณีย์ กงสุล การค้า การคมนาคม ฯลฯ ผูกมัดมนุษย์กับสสารเข้าด้วยกันเป็นร่างแหขนาดใหญ่ บางระบบเกี่ยวข้องกับเราโดยตรง บางระบบก็ไม่เกี่ยวข้อง และสิ่งเดียวกันสามารถอยู่ภายในระบบหลายระบบได้ เช่น คนต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ความร้อน

¹Ibid., p. 147.

²Ralph Barton Perry, The Thought and Character of William James, p. 591.

ความรู้ ความรัก และแรงโน้มถ่วง เป็นต้น ฉะนั้นถ้าโลกนี้เป็นหนึ่ง ก็เป็นหนึ่งในลักษณะที่ทุกสิ่งสัมพันธ์กันจากสิ่งหนึ่งไปสู่สิ่งอื่นโดยระบบทั้งหลาย แม้ว่าเราจะถอนตัวออกจากระบบใดระบบหนึ่ง เราก็ไม่หลุดพ้นไปจากโลกเลย เพราะว่าเรายังคงอยู่ในระบบอื่นด้วย

แบบของการรวมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ "การรวมสิ่งที่มีลักษณะเฉพาะเข้าด้วยกัน" (generic unity) สิ่งทั้งหลายจัดอยู่ใน "ชนิด" (kind) ต่าง ๆ กัน แต่ละชนิดก็มีสมาชิกจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น เราแบ่งอาหารออกเป็นชนิดต่าง ๆ ตามหลักวิทยาศาสตร์ เช่น โปรตีน (Protein) คาร์โบไฮเดรต (Carbohydrates) และไขมัน (Lipids) เป็นต้น อาหารเช่นเนื้อสัตว์ นม ไข่ และถั่วจัดอยู่ในชนิดของโปรตีน เพราะมีคุณสมบัติร่างกายเหมือนกัน คือช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโตและซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอไป และอาหารเช่น แป้ง น้ำตาล ข้าว ฯลฯ จัดอยู่ในชนิดคาร์โบไฮเดรต เนื่องจากมีคุณสมบัติในการเสริมสร้างพลังงานให้แก่ร่างกายเหมือนกัน ดังนั้นลักษณะใดที่ชนิดอ้างถึงสมาชิกหนึ่ง ก็ย่อมชี้ไปถึงสมาชิกอื่นทุกหน่วยในชนิดด้วย

และอาจกล่าวได้ว่า สิ่งมากมายในโลกนี้รวมกันเพื่อสนองจุดประสงค์ร่วมกัน (unity of purposes) ระบบทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การอุตสาหกรรม การทหาร การบริหาร ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อควบคุมจุดมุ่งหมายของมนุษย์ แต่ละระบบต่างก็ดำเนินตามจุดมุ่งหมายของตน ซึ่งจุดมุ่งหมายเหล่านี้บ้างก็สอดคล้องกัน บ้างก็ขัดแย้งกัน แต่กระนั้นระบบใดระบบหนึ่งก็ไม่อาจขจัดระบบอื่นออกไปได้ ทุกระบบต้องประนีประนอมกัน ด้วยเหตุนี้เราควรกล่าวว่า โลกเป็น "หนึ่ง" ในบางลักษณะ และ "หลายหลาก" ในบางลักษณะเช่นกัน "ความเป็นหนึ่ง" (oneness) และ "ความหลายหลาก" (manyess) มารวมกันอย่างแท้จริงในแง่ที่ไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าสิ่งใด

ข. การเปลี่ยนแปลง

เจมส์มีความพอใจที่จะมองเห็นว่า จักรวาลนี้เปิดกว้างออกสู่ความหลายหลากของประสบการณ์ ประสบการณ์เปิดออกสู่มิติใหม่ ๆ มากมาย ไม่มีระเบียบที่แน่นอน

ตลอดไป และไม่อาจทำนายอนาคตได้ เหมือนกับว่าในการเดินทางแทนที่เราจะเดินในทางตรงต่อไป กลับต้องเดินในทางที่คดเคี้ยวเพื่อให้เข้ากับโลกที่มีสาระสำคัญให้เราดำเนินตาม พหุนิยมไม่ขัดแย้งกับลักษณะของความเป็นจริงที่เป็นประสบการณ์จากการประจักษ์ที่ว่า คุณลักษณะที่สำคัญของโลกคือ การเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีวันจบสิ้น สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ความมนุษย์เองก็เปลี่ยนไปด้วย มนุษย์ในโลกมีประวัติศาสตร์ มีเหตุการณ์และสิ่งที่ยกเกิดขึ้นใหม่อย่างแท้จริง รวมทั้งการต่อสู้ การสูญเสีย และการโคจรมา ความเป็นไปได้ทำให้เราสันนิษฐานว่า เวลาที่ดำเนินไปเรื่อย ๆ นั้นอาจมีสิ่งใหม่อยู่ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ที่ไม่ใช่เป็นการฉีกกันจากอำนาจใจ ดังนั้นอนาคตจึงไม่ได้มีอยู่แล้วในอดีต แต่เป็นการเพิ่มขึ้นในลักษณะใดก็ตามซึ่งเหตุการณ์ที่จะบังเกิดขึ้นในภายหน้านั้นเราไม่อาจกำหนดได้อย่างแน่นอนว่าเป็นอย่างไร เหตุนี้พหุนิยมจึงยอมรับความคิดเรื่อง "เจตน์จำนงเสรี" (Free will) ซึ่งเจมส์ให้ความหมายในทางปฏิบัติว่า สิ่งใหม่ได้บังเกิดขึ้นอย่างแท้จริง¹

ค. ลัทธิการปรับปรุงโลกให้ดีขึ้น (Meliorism)

แรงจูงใจในทางศีลธรรมร่วมกับคุณลักษณะของจักรวาลที่เปิดกว้างไม่จบสิ้น และมีอนาคตเป็นจุดเริ่มต้นนั้น นำไปสู่ลักษณะของพหุนิยมของเจมส์ในทางจริยศาสตร์ที่ว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์ภายนอกกับพระเจ้าซึ่งมีความจำกัด เพราะพระเจ้าเป็นหน่วยหนึ่งภายในความหลายหลากของจักรวาล ทำให้พระองค์ไม่ต้องรับผิดชอบต่อปัญหาความเลวร้ายที่ปรากฏในโลก มนุษย์เป็นผู้แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เจมส์คิดว่า ศีลธรรมหรือการกระทำกรเลือกเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งในประสบการณ์ของมนุษย์ คุณค่าของศีลธรรมมีอยู่ภายในความสำนึก และเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ทำการตัดสินใจระหว่างทางเลือกที่เขาเผชิญ และเจตนาเป็นสิ่งตัดสินการกระทำ ดังนั้นปัจเจกบุคคลผู้สร้างสรรค์จึงเป็นศูนย์กลาง

¹William James, "The One and the Many," The Writings of William James, edited with and Introduction by John J. McDermott (New York: Random House, 1967), p. 269.

กลางทางศีลธรรมของโลก เพราะเขามีอิสระที่จะเพิ่มเติมสิ่งใหม่ให้กับโลกและเปลี่ยนแปลงอนาคตได้ พหุนิยมของเจมส์จึงอยู่ในลักษณะของสัทธิตีที่เชื่อว่า โลกย่อมดีขึ้นได้ด้วยความพยายามของมนุษย์ (Meliorism) มากกว่าที่จะเป็นสุทธรรคนิยม (Optimism) หรือพุทธรรคนิยม (Pessimism) "ในรูปแบบพหุภาพนั้น จักรวาลที่มี "การร่วมมือกัน" หรืออยู่ในลักษณะ "การทำให้ดีขึ้น" มีอยู่จริง"¹

สัทธิตีนี้ถือว่า การรอกพ้นจากความชั่วร้ายของโลกเป็นไปได้ เพราะวามมนุษย์สามารถทำการเลือกควบคุมไปกับ "เจตนาดี" (good-will) ที่จะปรับปรุงสถานการณ์ทางศีลธรรมของตน โดยขึ้นอยู่กับศรัทธาที่เขามีในอุดมคติทางศีลธรรม ดังนั้นส่วนย่อยทั้งหลายมีอิสรภาพที่จะมีบทบาทต่อส่วนรวม มนุษย์สามารถปรับปรุงงานของพระเจ้าได้ โลกที่ดีกว่าอาจเกิดขึ้นได้ด้วยความพยายามของมนุษย์ พหุนิยมจึงอาจมีความหมายว่า "โอกาสที่ว่า อนาคตอาจเป็นอย่างอื่น และดีกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตในแง่ของศีลธรรม"² และความเชื่อในการปรับปรุงโลกให้ดีขึ้นก็คือ การกระทำโดยตรงของมนุษย์ทั้งหลายซึ่งยังไม่เสร็จสิ้น และสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ การทำงานยังคงดำเนินต่อไป คุณลักษณะของโลกจึงขึ้นอยู่กับกระทำของมนุษย์ ผู้ที่เชื่อในสัทธิตีนี้ต้องยอมรับว่าการมีศรัทธาในอนาคตที่ดีกว่าเป็นสิทธิเริ่มแรกในมนัสของมนุษย์ และต้องถือหลักว่า ถ้าทุกคนพยายามทำงานของตนอย่างดีที่สุดแล้ว โลกนี้ก็ย่อมจะดีขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ยังจะต้องมีความกล้าหาญในการยอมรับและเผชิญหน้ากับการเสี่ยง (risk) ด้วย เพราะเรายังไม่อาจมั่นใจในความสมบูรณ์ของโลก หรือเรามีชีวิตอยู่ด้วยความเป็นไปได้ที่ไม่อาจรับประกันได้ เจมส์

¹William James, The Moral Equivalent of War and Other Essays, edited with an Introduction by John K. Roth (New York: Harper Torchbooks, 1971), p. 192.

²William James, The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy (New York: Dover Publication Inc., 1956), p. 178.

คิดว่า การเสี่ยงไม่ใช่สิ่งที่น่าหวงกลัว แต่กลับจะทำให้ชีวิตมีรสชาดและมีสาระมากขึ้น

ลัทธิโอกาสนิยม

พุดินยมเชื่อว่า ลักษณะของความเป็นจริงคือ การต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลง และเป็นกัมมันต์ (active) ความต่อเนื่องซึ่งเจมส์ถือว่าเป็นลักษณะพื้นฐานในทางภววิทยา (Ontological) ของความเป็นจริงนี้ไม่ขัดแย้งกับการอุปมาขึ้นของสิ่งใหม่ที่แท้จริง เพราะความเป็นจริงไม่ใช่ระบบปิดสิ่งใหม่เป็นพื้นฐานในลักษณะอันแท้จริงของการเจริญและพัฒนาขึ้นของความเป็นจริง ความคิดดังกล่าวของเจมส์เป็นการสนับสนุนและขยายลัทธิของ ซี เอส เพียร์ซ (C.S. Peirce) ในเรื่อง "อาคัยนิยม" (Synechism) หรือความต่อเนื่อง และ "โอกาสนิยม" หรือนวภาพ (Novelty)¹

"อาคัยนิยม" ของเพียร์ซมีสาระสำคัญว่า ทุกสิ่งในโลกต้องพึ่งพาอาศัยและเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน ความคิดดังกล่าวเป็นการให้ความหมายในทางปฏิบัตินิยมของคำว่า "การทำให้เป็นสากล" (generalization) ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวที่เราจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ การทำให้เป็นสากลนี้จึงมีความหมายเดียวกันกับความต่อเนื่อง² ส่วนเจมส์รับเอาความคิดเรื่องความต่อเนื่องมาอธิบายในเรื่องประสบการณ์ของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นเชื่อมต่อกันเหมือนกับกระแส (flux) ประสบการณ์หนึ่งผ่านเข้าสู่อีกประสบการณ์หนึ่งโดยต่อเนื่องกันและซึมแทรกกัน³

¹เจมส์กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "On the Notion of Reality as Changing," The Writings of William James, pp. 302-305.

²Dagobert D. Runes, Dictionary of Philosophy (New York: Littlefield, Adams & Co., 1976), p. 309.

³William James, "The Continuity of Experience," Classic American Philosophers, edited by Max H. Fisch (New York: Appleton-Century-Crofts Inc., 1951), p. 160.

สำหรับ "โอกาสนิยม" ในปรัชญาของเพียชมีทัศนะว่า ความบังเอิญ (chance) คือความแท้จริงปรนัย (objective reality) ที่ดำเนินการอยู่ในจักรวาล เพียชคิดว่า นิยตินิยมสากล (universal determinism) เป็นเพียงข้อสมมติของวิทยาศาสตร์ ซึ่งใช้หลักฐานที่ได้จากการประจักษ์ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความแน่นอนเสมอไป ในทางวิทยาศาสตร์นั้นยังมีการตั้งเกศอย่างละเอียดถี่ถ้วนมากเท่าใด การหันเหออกจากกฎวิทยาศาสตร์ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น เขาเชื่อว่าการที่จะยอมรับในความหลายหลากของจักรวาล จะต้องยอมรับในความหลายหลากของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญเสียก่อน และไม่รีรอเสนอใจที่ยืนยันได้ว่าความบังเอิญไม่มีอยู่¹

เจมส์นำเอาความคิดเรื่องความบังเอิญของเพียชมาใช้แก้ปัญหาคำขัดแย้งระหว่างนิยตินิยม กับเจตน์จำนงเสรี เจมส์อธิบายถึงความบังเอิญเพื่อปฏิเสธเรื่องความจำเป็น (necessity) เจมส์กล่าวว่า โอกาสนิยมคือลัทธิที่เชื่อว่าสิ่งใหม่ที่ปรากฏขึ้นท่ามกลางสิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นจริง เมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นอาจมองได้สองแง่ คือ ในแง่ที่ผู้มองอยู่ภายนอกสาเหตุของการเกิด สิ่งใหม่สามารถปรากฏขึ้นเพราะ "ความบังเอิญ" และสำหรับผู้ที่อยู่ภายในสาเหตุ สิ่งใหม่เป็นการแสดงออกถึง "กิจกรรมสร้างสรรค์เสรี" ดังนั้น คำว่า "ความบังเอิญ" จะมีความหมายไม่ต่างไปจากคำว่า "อิสรภาพ" (Freedom) แต่เจมส์ต้องการที่จะใช้คำแรกและละทิ้งคำหลังไป ด้วยเหตุที่อาจทำให้เกิดความสับสน เนื่องจากลัทธินิยตินิยมอย่างอ่อน (Soft-Determinism) ใค้นำคำว่า "อิสรภาพ" ไปใช้โดยกล่าวว่า การเป็นทาสผู้จงรักภักดีต่อพระเจ้าสูงสุดนั้น คือการมีอิสรภาพอย่างแท้จริง โชคชตา (fatality) และความจำเป็น ที่แท้แล้วคือการมีอิสรภาพนั่นเอง

โดยทั่วไปมักเชื่อกันว่า คำว่า ความบังเอิญให้ความรู้สึกที่หนักอึ้ง เพราะเป็นสมมติฐานที่ว่า ถ้ามีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยความบังเอิญแล้ว สิ่งนั้นต้องเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผล

¹Steven M. Cahn, "Chance," The Encyclopedia of Philosophy Vol. 2, edited by Paul Edwards (New York: The Macmillan Company & The Free Press, 1967), pp. 73-74.

ในตัวเองและนิคปกติ แต่เจมส์ปฏิเสธความคิดเช่นนี้ เขาเชื่อว่า ความบังเอิญไม่ได้บอกเล่าถึงข้อเท็จจริงอะไร นอกจากว่าการเกิดขึ้นของมันไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งใด ไม่มีสิ่งใดมาควบคุม คุ้มครอง ไม่ถูกกำหนดโดยสิ่งอื่น ๆ มันเกิดขึ้นและดำเนินไปด้วยการมีอยู่ที่แท้จริงของตัวเอง เราไม่อาจจะรู้อะไรเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญ เมื่อมันเกิดขึ้นมันอาจเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่เลวก็ได้ มันอาจเหมาะสมและเข้ากับสิ่งอื่นที่มีอยู่แล้วได้อย่างดีจนคาดไม่ถึง แต่อาจขัดแย้งกันก็ได้ ดังนั้นจุดเริ่มต้นของความบังเอิญจึงเคลือบคลุม อาจเกิดขึ้นมาอย่างอิสระ หรือไม่เกิดเลยก็ได้ แต่สิ่งที่เรารู้ได้อย่างแจ่มชัดก็คือ มันมีอิสรภาพอย่างแท้จริงในตัวเองในการเกิด มันจึงเป็นสิ่งที่ใหม่โดยแท้ นี่คือเหตุผลที่ยืนยันว่าการตัดสินใจของมนุษย์ในทางศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ใหม่ที่มนุษย์สร้างสรรค์ให้กับโลก และเป็นไปอย่างอิสระ การกระทำนี้เป็นจริงสำหรับเรา เป็นข้อเท็จจริงทางจิตที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ในขณะที่เกิดนั้นมีความแจ่มชัดในตัวเอง และสมเหตุสมผลในตัวเอง เพราะเมื่อใดที่เรามีอิสรภาพอย่างเต็มที่ในการกระทำหรือความคิด เราจะรู้สึกถึงความเพียงพอที่สมบูรณ์ที่สุดของตัวเองในช่วงเวลานั้น สิ่งที่เราเลือกกระทำหรือคิดเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมสำหรับเรา สิ่งนั้นไม่เรียกร้องให้ช่วงเวลาภายนอกมาทำให้มันมีความต่อเนื่องกับสิ่งอื่นของธรรมชาติ แต่ตัวมันเองเป็นผู้ทำให้ธรรมชาติเกิดความต่อเนื่อง เพราะมันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญเกี่ยวกับจักรวาลเดิม เพิ่มเติมเข้าไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

แต่สหนิยัตินิยมเชื่อว่า ไม่ว่าเราจะตัดสินใจอย่างไรในระหว่างทางเลือกต่าง ๆ เมื่อเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นแล้ว ทางที่เรากระทำนั้นเองคือสิ่งที่เป็นไปได้ (possible) ซึ่งเจมส์คิดว่า เป็นความเชื่อตามอำเภอใจมากเกินไป เหตุผลคือ นียัตินิยมจะใช้มาตรการที่แน่นอนอะไรมาพิสูจน์ว่าทางใดเป็นทางที่เป็นไปไม่ได้ หรือเป็นความบังเอิญ และทางใดเป็นทางที่มีเหตุผลและจำเป็น ในอีกแง่หนึ่ง ทางเลือกเหล่านั้นอาจสอดคล้องกับความเป็นจริงและมีเหตุผลเท่าเทียมกันก็ได้ เจมส์เองเชื่อว่าไม่ว่าเราจะตัดสินใจเลือกทางไหน ทางนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่แท้จริงและสอดคล้องกับธรรมชาติของจักรวาล ความเชื่อในการมีอยู่ของเหตุการณ์ที่เป็นไปได้ี้ เป็นความต้องการของเจมส์ที่จะให้มนุษย์

มองอนาคตว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น "ความตั้งใจในอนาคตที่ไม่ถูกกำหนดไว้ก่อน" หมายถึง "ความบังเอิญ" อย่างแท้จริง และความคิดของความบังเอิญโดยรากฐานแล้วคือความคิดของ "ความสามารถอันอิสระ" (gift)¹ ซึ่งเป็นความสามารถของมนุษย์ที่จะทำการเลือก เจมส์คิดว่าความบังเอิญที่เราเต็มใจที่จะคิดว่าเป็นไปได้มากที่สุดคือ ความบังเอิญที่ว่า อนาคตอาจจะเป็นสิ่งอื่นและดีกว่าปัจจุบันในแง่ของศีลธรรม แต่หากว่ามีผู้ใดที่ยังยึดถือในความเชื่อเรื่องลัทธิปัญญา (Omniscience) ของพระเจ้า ก็อาจเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างความเชื่อนี้กับความเชื่อในความบังเอิญ เจมส์ได้เสนอการแก้ปัญหานี้โดยสรุปว่า พระเจ้าทรงรู้ในจุดมุ่งหมายของเรา แต่ไม่จำเป็นที่พระองค์จะต้องรู้ถึงวิธีการที่เหมาะสมในการเข้าถึงจุดมุ่งหมายนั้น ในแผนการของพระเจ้านี้หลายประเด็นที่ความเป็นไปได้ยังคงคลุมเครืออยู่ และจุดนี้เองที่เจตน์จำนงเสรีของมนุษย์จะมีบทบาทในการตัดสินใจเพื่อเลือกวิถีทางที่เหมาะสมที่จะดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่พระเจ้าได้กำหนดให้

กล่าวโดยสรุป ลัทธิ "ประจักษ์นิยมแบบจัด" ของเจมส์มีความหมายว่า เราต้องยึดถือและเริ่มต้นอย่างจริงจังและสม่ำเสมอจากจุดที่เปิดออกสู่ประสบการณ์ทั้งหมดของเรา โดยทั่วไปประสบการณ์ของเราเป็นประสบการณ์ของจำนวนอันมากมายของสิ่งต่าง ๆ คือ บุคคล คุณสมบัติ สสาร อสสาร และของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้ แต่ละสิ่งเป็นปัจเจกภาพและแตกต่างกัน ทุกสิ่งมีอยู่ร่วมกันและเป็นจริงในแบบของตัวเอง แต่ทุกสิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวโยงกันอย่างแท้จริง เจมส์ย้ำว่า การยอมรับความจริงของการรวมกันของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งต่อ ๆ กันในประสบการณ์ที่เป็นวัตถุธรรมนั้น คือหลักการสำคัญอันหนึ่งของลัทธิของเขาซึ่งแตกต่างจากลัทธิประจักษ์นิยม (Empiricism) เคิม ซึ่งเชื่อว่าประสบการณ์ที่มนุษย์ได้รับนั้นแยกออกเป็นหน่วย ๆ การรวมกันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้จนกว่าหลักการทางปัญญา (intellectual principles) เท่านั้นจะสร้างความเกี่ยวเนื่องขึ้น

¹William James, "The Dilemma of Determinism," Essays in Pragmatism, edited with an Introduction by Albury Castell (New York: Hafner Publishing Company Inc., 1969), p. 44.